

Intermedijalno čitanje motiva šume

Belir, Mateo

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Department of Cultural studies / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Odjel za kulturologiju**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:156:551203>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the diploma theses of the Department of Cultural Studies, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek](#)

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
U OSIJEKU
ODJEL ZA KULTUROLOGIJU**

ZAVRŠNI RAD

Osijek, 14.9.2016

Mateo Belir

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
U OSIJEKU
ODJEL ZA KULTUROLOGIJU**

ZAVRŠNI RAD

**TEMA: INTERMEDIJALNO ČITANJE MOTIVA
ŠUME**

PRISTUPNIK: MATEO BELIR

Osijek, 14.9.2016.

Mateo Belir

ODJEL ZA KULTUROLOGIJU

ZAVRŠNI RAD

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Znanost o umjetnosti

Znanstvena grana: Znanost o umjetnosti

Prilog:

Izrađeno:

Primljeno:

MENTOR:
Doc. Art. Anđelko
Mrkonjić

KOMENTOR:

Mj:

Broj priloga:

PRISTUPNIK:
Mateo Belir

Mentor:
Doc. art. Anđelko
Mrkonjić

**Predsjednik odbora za završne
i diplomske ispite:**

Izv. prof. dr. sc. Jasmina Lovrinčević

Sadržaj

1. Uvod	5
2. Književna vizura šume na paradigmi Kozarčeve Slavonske šume	6
2.1. Josip Kozarac	7
2.2. Slavonska šuma	8
3. Slikarska vizura šume na odabranim primjerima	10
3.1. Ivan Šiškin	10
3.1.1. Kratki osvrt na stvaralaštvo Ivana Šiškina.....	11
3.2. Henri Biva	12
3.2.1. Kratki osvrt na stvaralaštvo Henrija Bivae.....	13
3.3. Adolf Waldinger.....	14
3.3.1. Kratki osvrt na stvaralaštvo Adolfa Waldingera	15
4. Vizura šume u stripu.....	16
4.1. Zagor.....	17
5. Primjer šume u animiranom filmu.....	18
5.1. Mali leteći medvjedići.....	19
6. Mogućnost interpretiranja motivskih poveznica	20
6.1. Kozarac-Šiškin-Waldinger	20
6.2. Kozarac-Biva-Leteći medvjedići	22
7. Zaključak	23
8. Literatura	24
9. Popis priloga	25

1. Uvod

Ovaj rad će se referirati na intermedijalno¹ čitanje motiva šume koji je kulturološki iznimno zanimljiv motiv u rasteru različitih medijskih, žanrovskih i stilskih predložaka. Stoga će se ovaj rad fokusirati na nekoliko odabranih umjetnički tekstova medija okupljenih oko temeljnog motiva šume. Odabrani umjetnički raznomedijski tekstovi poslužit će kao sredstvo za daljnju analizu i proučavanje, a protežu se od književne i slikarske umjetnosti pa do stripa i animiranog filma.

Utemeljen je na zajedničkim motivima prisutnima kroz intermedijalni dijalog budući da svaki od spomenutih oblika umjetnosti predstavlja različitost okupljenu pod ujedinjavajućim faktorom istog tematskog doticaja.

Rad je utemeljen na raznim metodama od kojih su najčešće korištene metode: komparacije, deskripcije, parafraziranja, citiranja i kompilacije.

Rad se u početku osvrće na uvođenje u tematsku cjelinu pojedinog oblika umjetnosti da bi se zatim osvrnuo na pojedine umjetnike odnosno umjetničke produkte koji utjelovljavaju zajedničku povezanost temom.

Nakon progresivnog razlaganja navedenih činjenica ističu se motivske poveznice te se iz svega toga izvodi konačni tekst kojim se rezimira i zaključuje cjelokupni rad.

¹ Prema Pavličiću, intermedijalnost je postupak kojim se strukture i materijali karakteristični za jedan medij prenose u drugi, a jedan od tih medija je gotovo uvijek umjetnički

Šuvaković također navodi kako je intermedijalnost odnosno intermedijsko ono što nastaje premještanjem umjetničkog koncepta iz jednog oblika medijske realizacije u drugi, odnosno povezivanjem više medija u jednoj realizaciji

2. Književna vizura šume na paradigmi Kozarčeve Slavonske šume

Kao prvi oblik intermedijalnog čitanja motiva šume javlja se književna umjetnost koja je svoje mjesto našla u dijelima Josipa Kozarca, Slavonca koji se afirmirao i postao etabliran u šumarskim krugovima kroz svoje znanje koje je prenio u svoja djela od kojih je za ovo proučavanje najbitnija dakako „Slavonska Šuma“.

Jedno od tumačenja šume polazi od pretpostavke stabala poredanih kao politički ustroj države gdje vladar drži monopol u svojim rukama (Chevalier i Gheerbrant:1989, 630). Isto je vidljivo kod Kozarca jer on u svojoj pripovijetki izdiže hrastove nad ostalima i pridaje im obilježja velebnosti, kršnosti.

„Tu se dižu vebni hrastovi sa sivkastom korom, izrovanom ravnim brazdama, koje teku duž cijelog 20 metara visokog debela sa snažnom širokom krošnjom, kojano ga je okrunila, kao stasitog junaka kućma. Ponosito se oni redaju jedan do drugoga, kao negda kršni vojnici krajiški, a iz cijele im prikaze čitaš, da su orijaši snagom, da prkose buri i munji, da su najjači i najplemenitiji u svom carstvu i plemenu“(Kozarac:1979,37).

Dok su primjerice brijest i jasen podređeni svojim „stasom“ i samim time pružaju indikativ podređenosti manje etablirane elite u političkom sustavu.

„Digao se i crni brijest, spravan kao prst, sa sitnim obješenim hvojama i ljušturastom korom uvijek nekako mrk i zlovoljan, pravi pesimista i podmuklica“. Gdje je tlo malo vlažnije, tu se podigo viti, svijetli jasen s bijelom, sitno izvezenom korom ponešto vijugavog stabla, komu je na vršici sjela prozirna krošnja, poput vela na licu krasotice (Kozarac:1979,37-38).

Drugo pak tumačenje podrazumijeva božanska obilježja stabla gdje je zapravo stablo bilo predmetom obožavanja, što je primjerice za nordijce Iggdrasil kao sveto drvo bogova ili kozmičko stablo Asvathha za Indijce (Chevalier i Gheerbrant:1989, 629). Isto se uistinu vidi kod Kozarca gdje se hrast uzdiže do razine okrunjenosti, njegova je velebnost i nesputanost ravna jedino onoj božanskoj.

2.1. Josip Kozarac²

No, prije svih ovih detalja, mladi je Josip, kao i mnogi pjesnici tadašnjeg vremena vodio vrlo slobodan i neobuzdan život. Najviše je vremena on upravo provodio u prirodi ,gdje bi jednostavno promatrao prirodu i njen životni ciklus koji se odvijao njemu pred očima.

Od 1896. do 1898. godine bio je jedan od urednika, tada poznatog «Šumarskog lista». Pisao je brojne članke, ali su svi bili vezani za njegov posao. Dok je bio u svojoj struci, najvažnije što je učinio bilo je službovanje u Lipovljanima od 1885. do 1895. godine, tada je posjekao i pomladio tisuće hektara šuma hrasta lužnjaka koje danas, njemu u čast nose upravo njegovo ime.

Upravo će sve ovo stečeno znanje oplemeniti jedno od njegovih najpoznatijih djela odnosno „Slavonsku šumu“ gdje je zapravo studiozno i stručno prikazana kompletna šuma kroz godišnja doba sa cjelovitim ciklusom života.

² Josip Kozarac postavio se stvaralački kao najvažnija osoba epohe hrvatskog realizma. Rođen je u mjestu Vinkovci 1858. godine te ondje 1906. godine i umire u dobi od četrdeset i osam godina. Osnovnu školu završava u svom rodnom mjestu te dalje pohađa gimnaziju koju je prošao uz mnogo truda i napora. Nakon toga Kozarac konačno dolazi na svoje upisavši šumarski fakultet u Beču na kojem je 1879. godine diplomirao kao najbolji student na svojoj godini, Hrvatski šumari uvelike cijene Josipa Kozarca i smatraju ga jednim od bardova hrvatskoga šumarstva. Svaku njegovu značajniju obljetnicu svečano obilježe. Tako je 1936. godine Šumarsko udruženje na svoj Dom u Zagrebu postavilo Kozarčevo poprsje; Poljoprivredno-šumarski fakultet, Društvo književnika Hrvatske i čitaonica i knjižnica u Lipovljanima postavili su spomenploču (1955.) na zgradu Šumarije u Lipovljanima. U Vinkovcima je 1958. postavljen spomenik rad kipara Vanje Radauša, a prigodom 100. obljetnice šumarske nastave (1960.) postavljeno mu je poprsje u auli Šumarskoga fakulteta u Zagrebu (Dojković, ?). Kozarac se ,nakon usavršavanja svoje šumarske karijere na raznim studijskim problemima, posvetio i svojim književnim aktivnostima i ostvarenjima te tako pridonio i svojim spisateljskim životom obogatio hrvatsku književnost raznim pripovijetkama, novelama i romanima od kojih su najpoznatiji: „Zmija, Priče djeda Nike, Moj djed, Biser-Kata, Slavonska šuma, Mrtvi kapitali, Vijenac, Među svjetlom i tminom, Tena, Dom i svijet, Mira Kodolićeva, Prosvjeta i Oprava“.

2.2. Slavonska šuma

Slavonska je šuma pripovijetka odnosno crtica u kojoj nema zapleta ni glavnih likova. Glavna je Kozarčeva ljubav prema šumi. „*Slavonac ljubi tu svoju hrastovu šumu nada sve; on je u njoj kao u svojoj kući, njemu nema veće slasti nego s marhom bezbrižno basati ispod sjenovitog hrašća; on pozna svako drvo, svaku pticu, svaki glas; on se s tom šumom razgovara, kao sa svojom materom* (Kozarac:1979.,40) .“

Pisac opisuje slavonsku šumu i svoj doživljaj šume. Slavonska je šuma posebna šuma koja nikoga ne ostavlja ravnodušnim. On za njom čezne i jedino nju voli najviše iznad svega. Pisac stabla ne doživljava kao biljke, već kao vojnike i ljepotice. Osobe koje ne vide ljepote slavonske šume nikad je neće doživjeti kao oni koji čuju sve glasove i osjete sve njezine dodire. Slavonska je šuma puna tajni, to je bilo mjesto koje je skrivalo brojne ljubavne tajne, mjesto u kojem su se održavali brojni pregovori ali i nažalost mjesto različitih zločina. Šuma je skrivala puno toga.

Šuma je piscu pružala unutarnji mir koji bi on uvijek osjetio kad bi prošetao njome. U šumi je pisac bliži Bogu, jer shvaća moć prirode. Šuma ima posebnu čar noću, kad sve utihne i kad se svaki pokret jače čuje. Tek tad čovjek postaje svjestan činjenice kako je on beznačajan i malen u toj prirodi, baš kao mali mrav. Pisac u crtici govori o ulozi slavonskog hrasta u ljudskom životu: on mu daje drvo za građevinu tijekom života ali i na kraju njegovog života služi za izradu lijesa. Osim hrasta, Slavonci imaju korist od cijele šume. Zahvaljujući šumi oni mogu nahraniti svoje svinje, mogu odvesti svoje volove na ispašu, od životinja koje obitavaju u šumi može dobiti hranu.

Šuma je opisana u svim godišnjim dobima, osim zime. Prema riječima pisca slavonska je šuma jako dosadna u proljeće jer tad u šumi ostaju samo kos i drozd, dok su ostale ptice naselila okolne šikare. Živost u šumu unosi jastreb koji lovi divlje patke. No, s dolaskom ljeta stvari se mijenjaju, a život u šumi postaje zanimljiviji.

Iz šume dolaze i brojne opasnosti. Tako orao koji ima svoje gnijezdo seljacima krade guske i patke, pa su oni odlučili maknuti njegovo gnijezdo i male orliće. Kako je brijest na kojem su se nalazilo gnijezdo bilo previsoko, seljaci se nisu mogli popeti na njega pa su ga odlučili posjeći. Oni su posjekli brijest visok trideset i pet metara te su tako ubili dva orla. U gnijezdu su ukupno bila četiri orla od kojih je dvoje preživjelo.

Početkom ljeta divlje patke počinju polijetati te počinje lov na njih. Kako bi ulovili patke seljaci ulaze u vodu do pojasa te pucaju po patkama. Iako seljaci potroše puno više metaka na patke, nego što je stvarna vrijednost patki, seljaci uživaju u druženju. Za vrijeme lova priprema se šaran kojeg lovci zajedno pojedu.

Ljetnu idilu kvare komarci od kojih je teško pobjeći. Pisac se prisjetio jednog ljeta u kojem je šest tjedana boravio u šumi s dva lugara, jednim radnikom i jednim kuharom kako bi procijenio stabla. Iako boravak u šumi tijekom ljeta zvuči idilično, to nije bilo tako. Lugari i pisac su dane provodili motreći stabla i gledajući u visine. Tog je ljeta vladala velika sparina bez daška vjetra, a komarci su bili nemilosrdni. Noću ljudi nisu mogli spavati jer nije bilo svježine, a komarci su bili još gori. Tako se noću nisu mogli naspavati i odmoriti, a u zoru su već morali krenuti na posao.

Život se u šumu vraća na jesen. Šumu tad obilaze trgovci koji dolaze iz cijele Europe i koji opet procjenjuju ona ista stabla koja su se već ljeti procjenjivala i koja će se posjeći prije zime i prodati. Uz to dolaze i Turopoljci na procjenu žita čija je vrijednost ogromna: jedu ga životinje, može se koristiti umjesto kave. Golubovi sjede na vrhovima stabala no nemoguće ih je uloviti jer su jako plašljivi. Uz to, oni su jako izdržljivi jer golub koji je ranjen prije smrti može letjeti. U jesen lovci počinju loviti srne. Pseći se lavež čuje po cijeloj šumi, a lovac čeka u pripravnosti. No kad se ona ukaže pred njim, preplave ga osjećaji i zaboravlja da je ta srna njegov ulov i da je on lovac. Istog mu trenutka ona pobjegne. No nedugo nakon toga srna pada, a njezin se krvnik trenutak nakon njezine smrti zamisli nad životom i njegovim krajem.

Kad se u studenom sije žir, na sijanje dođe cijelo selo, a šuma odjekuje smijehom i pjesmom. Dok se s jedne strane sadi drvo, s druge se strane šume ruši stablo koje je raslo dugi niz godina. Iako seljaci žele nadomjestiti posječena stabla, ne mogu nadomjestiti ono što je priroda godinama gradila.

Iz svega je vidljivo kako Kozarac svoju „Šumu“ u književnom smislu oblikuje kao mjesto eskapizma odnosno kao prostor u kojemu može kompenzirati nedostatke i negativnosti proistekle iz njegovog društvenoga i lošega materijalnoga položaja otvara mu mogućnost izravnoga promatranja, a umjetnost mu postaje jedino utočište što pruža nadomjestak za negativna iskustva suvremenoga društva (Bilić:2012,25).

Karakterističan motiv koji definira pjesnika jest svakako hrast jer nam u djelu pruža detaljnu analizu vezanu uz gotovo svaki detalj o hrastu (cijena, izgled i slično) te im pridaje impozantne osobine koje će obilježiti Slavonsku šumu, a i poslužiti kao motiv daljnje analize.

3. Slikarska vizura šume na odabranim primjerima

Za čitanje šume kroz prizmu slikarstva važni su ovdje slikari triju nacionalnosti. Pogled u živote i opuse ruskog, francuskog i dakako hrvatskog slikarstva daje prilično dobar okvir koji u totalitetu zaokružuje cijelu priču, dajući uvid u mir, spokoj, patriotizam i općenito zajedničku tematiku oplemenjenu motivom šume.

3.1. Ivan Šiškin³

Kasnije osniva „Lutalice“⁴ te se pridružuje krugu ruskih umjetnika koji slikaju vodenom bojom te s njima sudjeluje na raznim izložbama diljem Rusije, Austrije i Beča sve dok 1873. godine nije postao profesor na Carskoj Akademiji u Rusiji.

Njegov uspjeh u pejzažnoj djelatnosti prepoznao je Pavel Tretyakov, ruski kolekcionar koji je kupio tisuće njegovih djela uključujući razne studije, gravure i crteže.

Nažalost slikar nije bio toliko uspješan po pitanju braka i djece budući da se dva puta ženio, a oba puta su mu i žena i djeca preminuli pa se stoga do posljednjeg daha posvetio

slikanju. Ostao je zapamćen po svojim šumama hrasta i borova ruskog podneblja obogaćenih detaljiziranim i realističkim prikazima temeljenima na raznim studijama prirode.

³ Životopis je preuzet parafrizirajući kombinaciju internetskih izvora :

<https://www.britannica.com/biography/Ivan-Ivanovich-Shishkin> i <http://russiapedia.rt.com/prominent-russians/art/ivan-shishkin/> Prvi u nizu internacionalnih slikara jest Rus Ivan Šiškin. rođen je 1832. godine u malom provincijskom gradiću Yelabuga u Rusiji, a umire u Sankt Peterburgu 1898. godine. Rođen je u obitelji srednjeg sloja koja ispočetka nije poticala njegove interese za slikarstvo budući da je glavni fokus Šiškinova oca ležao u interesu za arheologiju i starine te je samog Šiškina žustro poticao na isto. Slijedom toga, mladi je slikar poslan u gramatičku školu u Kazanu gdje je upoznao nekoliko prijatelja te tako stekao društvo s kojim je raspravljao o umjetnosti i crtanju. Nakon male ljetne stanke, Šiškin je odlučio samovoljno napustiti spomenutu školu jer se u istoj, unatoč prijateljima, nije osjećao svojim te je kako je i sam rekao mrzio uskoogrudni formalizam koji je ta škola predstavljala. Stoga se Šiškin 1852. godine upisuje u Moskovsku akademiju slikarstva i kiparstva gdje svojim izrazito autentičnim stilom stječe vrhunsku naobrazbu koja se jasno pokazala prilikom osvajanja višestrukih medalja za svoja djela. Deset godina kasnije Šiškin odlazi u Europu. Posjećuje gradove kao što su Dresden i Berlin, ali se tamo dugo ne zadržava jer odlazi u Prag gdje utiče svoju nostalgiju za domom. Također u Švicarskoj posjećuje studio Roberta Colliera gdje uči o graviranju

⁴ Udruženje putujućih umjetničkih izložbi

Neki od njegovih najpoznatijih djela su⁵ :

- Šuma bukve u Švicarskoj (1863, Ruski muzej, St P)
- Teutoburška šuma (1865, RM, St P)
- Šetnja u šumi (1869, RM, St P)
- Podne u moskovskom susjedstvu (1869, Galerija Tretyakov, Moskva)
- Šumski pejzaž sa čapljama (1870, RM, St P)
- Osunčane vrbe (1870, RM, St P)
- Skupljanje gljiva (1870, RM, St P)

3.1.1. Kratki osvrt na stvaralaštvo Ivana Šiškina

Šiškinov se opus uvelike sastojao od realističkih prikaza godišnjih doba, raznih oblika divlje prirode poput životinja i ptica. Ponajviše je ipak slikao šume borova i hrasta te je time od svojih suvremenika dobio naziv: „car šume“, „samotni hrast“ i „staro drvo bora“ .

Šiškinove slike karakterizira poigravanje luminoznošću kao i plein-air⁶ slikanje. Slike su ekspanzivne i emocionalno udaljene jer on najčešće isključuje ljudski element osim pokojeg lovca ili eventualnog šetača.

Djelomičnim odbijanjem plenerizma stvara se dojam grubog impresionizma što se zapravo podudaralo sa njegovim studijama o ruskoj prirodi. Odsutnost zračne perspektive u njegovim pejzažima daje naslutiti o pravilima linearne perspektive koja je evidentna u udaljavanju od drveća, a da pri tome drveće ne gubi svoje konture što je dakako samo još više pridonijelo stvaranju epske slike ruske lojalnosti.

Šiškinov portret ruske prirode ,vrlo prožimajući i bogat, neovisan o vremenu i odvojen od ljudske emocije, je postao asocijativno povezan s lojalnošću i moći ruskog nacionalnog karaktera te sa patriotskim notama koje aludiraju na nacionalnu povijest i kreiraju jedinstvenu sliku ruskog duha i nacionalnog karaktera.

⁵ Djelomični popis preuzet koristeći dostupne informacije iz Ruske nacionalne galerije

⁶ Slikanje izravno u prirodi

3.2. Henri Biva⁷

U drugoj polovici 1870-ih godina Biva je po prvi put imao izložbu floralnih i vodenih motiva te je postao zamijećen i relativno uspješan s obzirom na tržište umjetnina 19. stoljeća.

Njegova je karijera zaista procvjetala 1880-ih godina, ali je posebnu pažnju privukao desetljeće kasnije izlažući u pariškom Salonu umjetnika kao pejzažist koji je već tada bio višestruko nagrađivan. Zbog toga više nije bio obvezan slati svoja djela žiriju nego mu je bilo zagarantirano izložbeno mjesto u Salonu.

Kasnije je, točnije 1900. godine, primio brončanu medalju Salona te je izabran za najveću francusku počast „*Chevalier of the Legion of Honor*“ za službu Francuskoj što mu je donijelo još veću poznatost među umjetnicima, kolekcionarima i kupcima. Nakon Prvog svjetskog rata prodaja njegovih slika se normalizirala te je do svoje smrti 1929. godine i dalje izlagao u Salonu.

⁷ Henri Biva rođen je 1848. godine u francuskoj prijestolnici Parizu, gdje 1929. godine i umire. Dolazi iz obitelji umjetnika i kao njegovi rođaci Paul i Lucien Biva, rano razvija slikarske tehnike. Poznat je po realističkim, naturalističkim te luminističkim motivima u svojim slikama. Umjetničko okruženje mladog slikara oblikovano je uzdizanjem realističkih slikara te djelovanjem Barbizonske škole iz Fontainebleaua nedaleko od Pariza. Biva 1873. godine stiže na Ecole des Beaux-Arts, doduše kasnije nego li je to bilo uobičajeno u tadašnje vrijeme zbog njegove vojne službe. Na Akademiji je uočio pod okriljem dvaju umjetnika Leona Tanzia te Alexandra Nozala koji je naposljetku mladog slikara usmjerio u smjeru naturalističko-realističkog slikarstva (Whitmore 2003).

3.2.1. Kratki osvrt na stvaralaštvo Henrija Bivae

Slikarstvo Henria Bivae za glavni motiv uzima intimni uvid, specifični podsjetnik na dane provedene u ruralnom kraju Pariza ili bolje rečeno ogromne šumske rezerve koje okružuju Pariz. Za razliku od svojih suvremenika Moneta i Pissarra, Biva u svojim pejzažima referira na vrijeme prije industrijalizacije kada nikakve željeznice ili tvornice nisu remetile lokalni krajolik. Stoga njegove slike također prikazuju dehumanizirajući element, odnosno ne pokazuju gotovo nikakav dokaz ljudske aktivnosti osim pokojeg čovjeka koji se odmara na obali rijeke.

Postupno su njegovi radovi poprimili i obilježja meditativnosti što je vidljivo na njegovoj slici „*Pokraj rijeke*“ koja na prvi pogled prikazuje harmoničan krajolik uz potok obasjan suncem, ali također prikazuje i kompoziciju sa rijekom u središtu i

drvećem koje ju uokviruje.

Jasno se vidi da je autor također vođen plein-air tradicijom te da njegov stil varira od post-impresionizma, preko realizma sa jakom komponentom naturalizma.

Njegove slike okarakterizirane su delikatnim potezima i čistom

Slika 1. Henri Biva, "Pokraj rijeke", ulje na platnu
Izvor:

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Henri_Biva,](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Henri_Biva)

paletom „okupanom“ toplim, prirodnim svjetlom izraženim kroz luminoznost i luminističke tendencije autora.

3.3. Adolf Waldinger⁸

Sljedeći u nizu slikara jest ovaj puta kao i književnik Kozarac iz rodne mu Slavonije, točnije iz grada Osijeka.

Nakon relativnog razdoblja prosperiteta i eventualnih stipendija, Waldinger se vraća u Osijek obzirom na novonastale nedaće koje su prouzročile nestabilnu novčanu situaciju njegovih roditelja koji su ga ujedno i djelomice financirali. Nadao se namještenju u Risarskoj školi nakon smrti Hötendorfa, međutim njegove molbe su ostale nezamijećene.

Slijedom toga za Waldingera nastupa vrlo turbulentno i mukotrpno razdoblje. Nemajući nikakvog prihoda nije si mogao priuštiti život u boljim uvjetima, pa je tako prema riječima Ota Švajcera: “Živio u vrlo skromnim materijalnim uvjetima, često pritisnut neimaštinom i bijedom, neprestano u borbi za opstanak što se odrazilo i na njegov slikarski rad, ne doduše u kvalitativnom ali svakako u kvantitativnom pogledu. Nije imao ni svoj atelijer, te mu je slavonska šuma bila atelijerom, kako bi sam govorio, u čemu nazrijevamo njegov entuzijazam za šumu, ali i blagi prizvuk ironije prema vlastitom materijalnom položaju“(Švajcer:1983, 69).

⁸ Rođen je ondje 1843. godine u relativno imućnoj obitelji što mu je omogućilo upis u gimnaziju, zatim polazak u školu slikanja Huga Hötendorfa, da bi nakon toga otišao u Beč gdje se upisuje u Akademiju likovnih umjetnosti, ali istu napušta nakon samo jednog semestra te time zamjenjuje akademsku poduku za ateljsku poduku u ateljeima ondašnjih bečkih slikara (Švajcer:1999,95). Nakon uzastopnih odbijenica, i neuspjeha, Waldinger umire neshvaćen i zaboravljen 1904. godine u Osijeku. Njegov su crtački genij prepoznali tek nakon njegove smrti te je naknadno dobio priznanje i eventualni publicitet kojega je nepobitno svojim radom i zaslužio. U novije doba valja spomenuti kako je njemu u čast imenovana upravo „Galerija Waldinger“ koja je smještena u samom srcu Tvrđe u njegovom rodnom Osijeku.

3.3.1. Kratki osvrt na stvaralaštvo Adolfa Waldingera

Waldinger iza sebe, barem prema zabilježenim podacima, nije ostavio nešto velik opus. Njegova ostavština broji tek desetak uljanih slika, te otprilike 200 crteža olovkom i ugljenom gdje on studiozno u te portrete prirode prenosi vidljive fragmente svog karaktera koji daljnjim gledanjem sve više podsjećaju na sjajne primjere apstraktnih crteža (Mrkonjić:2011,64) i svakako je važno spomenuti, posebice u okvirima promišljanja ovog rada, da je Waldinger bio isključivo pejzažist.

Najviše vremena je upravo proveo u šumi koja je, kako je već poznato, zapravo bila njegov atelje. Risao je razne crteže, pri tome virtuozno bilježeći detalje prirode i Slavonske šume koja mu je zaista postala neiscrpno nadahnuće i takoreći opsesija.

Upravo je Slavonska šuma i u Waldingera obilježena, mirom, spokojem te punoćom dnevne svjetlosti. Šuma je dakako predstavljena u realitetu, posebice samim time jer je Waldinger stoji kao jedan od početnih slikara hrvatskog realizma. Uz to je bitno spomenuti i uočiti detaljiziranje, pomno gledanje šumskog prostora i krajnju težnju oponašanju prirode. Ostvaruje se i prislan vrlo intiman odnos sa šumom i svim njenim elementima.

Slavonska šuma je za Waldingera romantična čežnja za srećom tihih trenutaka, bježanju u prirodu kao utočištu za nedaće životu. U toj slici Waldinger postavlja pred nas šumski interijer sa svojim stadom, sve opkoljeno stablima, gustom krošnjom i šumskom sjenovitošću. Međutim, što slici daje romantičarski ugođaj, iako na tragu bidermajerske idilične intonacije i realističkoga opserviranja, to je figuralna štafaža u prednjem planu slike: sjedeća žena s dvoje djece, diskretno ukomponiranih i izgubljenih u sjenci dubokog šumskog hlada, smireni arkadijski sudionici tišine i zaborava. Gotovo nevidljivo se uklapaju u taj prostor, nečujni su, ali svojom prisutnošću stvaraju ugođaj vrlo blizak čežnji romantičara (Švajcer:1985,332-333).

Od motiva koji se kod Waldingera posebno ističu valja dakako spomenuti i hrast. Svojim studioznim pristupom detaljizirao je motiv hrasta do te mjere da je izražena ispucanost kore stabla, njegova ispupčenost i čvorasta površina okružena pred olujnom atmosferom ocrtanom dramatičnim nebom.

4. Vizura šume u stripu

Kao pretposljednji oblik reprezentacije šume javlja se šuma u stripu. Točnije, ona forma koja se predstavila kao lak način distribucije i disperzije sadržaja masi ljudi. Glavni fokus ovog djela upravo leži na činjenici kako je publici zapravo bio potreban odmak od tradicionalnosti i standarda postavljenih uvođenjem talijanskih standardnih vestern likova.

Potrebu za odmakom prepoznaju talijanski scenarist Sergio Bonelli i crtač Gallieno Ferri te zajedničkim snagama lansiraju 1961. godine u vlastitoj izdavačkoj kući strip Zagor.

Prvi brojevi izlaze u "*striscia*"⁹ formatu, da bi nakon što je stekao veliku naklonost čitatelja u Italiji, 1965. godine preuzima "Tex gigante" iliti "Bonelli format" i nastavlja izlaziti u okviru edicije Zenith. Prve epizode koje su objavljene u striscia formatu ponavljaju se u novom formatu da bi se zatim nastavilo sa novim epizodama. Do 1980. godine glavni scenarist Zagorovih pustolovina bio je Sergio Bonelli koji je za obavljanje tog posla koristio pseudonim Guido Nolitta, da bi nakon toga Zagora preuzeli Marcello Toninelli i Ade Capone, da bi početkom prošlog desetljeća glavni scenaristi postali Mauro Boselli i Moreno Burattini. Zagorove epizode pisali su i drugi poznati talijanski scenaristi kao Alfredo Castelli, Tiziano Sclavi, Gianluigi Bonelli i mnogi drugi (Đukanović:2011,27).

Kreiranje Zagora je pod utjecajem američkih super junaka poput Tarzana, Fantoma i Supermana što je vidljivo u različitim obilježjima koje upućuju na podudarnosti između likova.

Jasno je kako je Zagor prema tim standardima borac za pravdu, kostimiran i naravno osvrćući se na Tarzana, mimetičan u svojim kretnjama kroz šumu, koristeći lijanu i slično.

Žanrovski govoreći, Zagor se smjestio u avanturistički strip sa primjesama fantastike i horora i djelomice kriminalistike.

⁹ U traci, nizu ili liniji

4.1. Zagor

Kako je prethodno rečeno, radi se o Zagoru, ali ne samo o njemu već o njegovom središtu, točnije o njegovom centru djelovanja odnosno šumi „Darkwood“.

Darkwood je naime fiktivna šuma smještena na području Velikih jezera i samim time

*Slika 2. Darkwood/Zagorova koliba , Izvor:
https://www.ubcfumetti.com/darkwood/gallery_loc.htm*

blizu Kanade u kojoj Zagor obitava smješten u kolibi tipičnoj za 1930-e godine na malenom otočiću u Darkwoodskoj močvari koja je u potpunosti okružena živim pijeskom koji na

distanci drži na distanci mnoge neprijatelje i „nepozvane goste“.

*Slika 3. Selo unutar Darkwooda (Pleasant Point), Izvor:
https://www.ubcfumetti.com/darkwood/gallery_loc.htm*

No, Darkwood nije samo ograničen na taj manji dio, on osim močvare predstavlja izrazito golemo područje na kojem su smještena mnoga indijanska plemena, razne vojničke utvrde, traperske¹⁰ kolibe i manji gradovi koji su uglavnom naseljeni bjelačkim stanovništvom.

Zagor svojim djelovanjem u Darkwoodu nastoji postići potrebnu ravnotežu harmonije i razumijevanja što na neki način može ponekad graničiti s incidentima i raznim problemima koji na kraju rezultiraju sa umanjenim brojem žrtava i razaranjem, a ponekad na miran način i bez nepotrebnih žrtava.

Darkwood je također obilježen s doista mnogo netočnosti i pogrešaka. Primjerice, smještanjem Indijanaca u krive uvjete, pridodavanjem osobina prašume i slično.

¹⁰ Osoba kojoj je posao loviti životinje zbog u svrhu preprodaje njihovog krzna

Zagor ne ostaje ukorijenjen i potpuno vezan za Darkwood, on na poziv raznih prijatelja putuje diljem Sjeverne Amerike, putuje također na Arktik, Grenland, Škotsku , Karibe pa i u Afriku.

5. Primjer šume u animiranom filmu

Kao posljednji od predstavljenih načina intermedijalnog viđenja i kao takvog, čitanja motiva šume ističe se i svakako i medij filma, točnije crtano filmske serije. U ovom slučaju u prvi plan dolazi jedna od najvažnijih i svjetski poznatih škola animacije i filma , a to je Zagreb film.

Zagreb film ima dugu tradiciju koja seže još u doba prije Drugog svjetskog rata, a nastavlja se pridruživanjem poznatih članova od koji valja istaći Zlatka Boureka, Vatroslava Mimicu te svakako Oscarom nagrađenog Dušana Vukotića za njegov animirani film „Surogat“.

Osim što je Zagreb Film bio domicilno etabliran, osvojivši Oscara dobio je zamah te su time crtano-filmska ostvarenja ove škole postala svjetski poznata. Nažalost, dolaskom Domovinskog rata prilike i uvjeti su općenito postali teži obzirom na enormne socio-ekonomske promjene, ali se kasnije u poraću situacija znatno popravlja dolaskom nove generacije stvaralačkih snaga s Odjela animacije iz zagrebačke Akademije likovnih umjetnosti (Bordo,2006) .

Od svojih crtano filmskih ostvarenja Zagreb film je realizirao četiri crtano filmske serije : Hounds for Hire, Inspektor Maska, Profesor Baltazar i Mali leteći medvjedići.

5.1. Mali leteći medvjedići

Mali leteći medvjedići su jedan od najpoznatijih i ujedno posljednjih komercijalnih proizvoda zagrebačke škole filma i animacije. Snimanje ovog crtanog filma započelo je 1988. godine, a kasnije je „dolaskom Domovinskog rata, preseljeno u Kanadu gdje je zajednički producirano sa kanadskim kolegama.

I sam Vinko Brešan je kao ravnatelj Zagreb filma istakao kako: „Ovaj serijal ima problema jer je nastajao u vrijeme kada je ovdje bio Bogdan Žižić, koji ih je pokrenuo, a nažalost rat je omeo proizvodnju i ona se preselila u Kanadu, s kanadskim partnerom. Tu postoji niz sporova. Znam da Kanađani prodaju serijal i postoji velika zbrka koju ja trebam razjasniti¹¹.

Sama crtana serija ostvarena je u realističkom okruženju gdje su u središtu zbivanja postavljeni magični medvjedići koji posjeduju sposobnost letenja te koji u nekom čudnom smislu podsjećaju na nekakav hibrid između medvjeda i leptira.

Mjesto radnje koje je ovdje bitno jest stoljetna šuma. Isto tako ovdje je apsolutno eliminirana ikakva mogućnost kohabitacije ljudi sa spomenutim medvjedićima te je njihova zajednica hermetički oblikovana te oni tu zajednicu i šumu nastoje braniti od potencijalnih stradanja uzrokovanih raznim neprilikama. Time se jasno pokazuje kako oni svojim nastojanjima takoreći uspijevaju prevladati opasnost i vratiti onaj idealan mistični sklad u

Slika 4. Isječak iz Malih letećih medvjedića,
Izvor: <http://mojtv.net/serije/19734/mali-leteci-medvjedi.aspx>

njihovu šumu.

Šuma je obogaćena simbolički oblikovanim likovima kao što su primjerice mudra sova, podmukla zmija ili mudri starac koji je u ovom slučaju medvjed, a ujedno i patrijarh spomenute zajednice medvjedića.

¹¹ Izvorno preuzeto iz intervjua koji je Brešan dao povodom imenovanja za ravnatelja Zagreb filma

6. Mogućnost interpretiranja motivskih poveznica

Od glavnih dodirnih točaka između obrazloženih viđenja i ekspozicije šume kroz razne oblike umjetnosti ističu se oni na relaciji uspostavljenoj između motiva hrasta koji se ističe kod književnika Josipa Kozarca te slikara Ivana Šiškina i Adolfa Waldingera.

Druga relacija koja je vrlo bitna za spomenuti je ona postavljena na relaciji Kozarac-Biva-Leteći medvjedići, a svojim motivima idealizira magično-mistični dehumanizirani svijet kao jedinstvenu utopiju u koju je subjekt potpuno asimiliran.

6.1. Kozarac-Šiškin-Waldinger

Lako je uvidjeti kako je jedan od posebno istaknutih motiva u Kozarčevoj pripovijetci hrast. Kozarac mu daje posebnu pažnju razlažući potanko detalje vezane uz njegovu kvalitetu, cijenu biljne karakteristike te ih naposljetku personificira govoreći kako su oni velebni orijaši te kršni krajiški vojnici, a iz njegovog šumarskog rada sasvim je utemeljeno pretpostaviti da se radi o hrastu lužnjaku. Vidno se ističe i ljubav prema šumi izražena kroz odnos prema šumi, ne samo kroz posao već i općenito, potiče i jača očuvanje „duhovnosti i tradicije te nacionalnog duha kao i Šiškin.

Kozarac to zorno prikazuje u svojoj Šumi gdje detaljizirano i studiozno opisuje hrast :
„Tu se dižu velebni hrastovi sa sivkastom korom, izrovanom ravnim brazdama, koje teku duž cijelog 20 metara visokog debla sa snažnom širokom krošnjom, kojano ga je okrunila, kao stasitog junaka kućma. Ponosito se oni redaju jedan do drugoga, kao negda kršni vojnici krajiški, a iz cijele im prikaze čitaš, da su orijaši snagom, da prkose buri i munji, da su najjači i najplemenitiji u svom carstvu i plemenu (Kozarac:1979,20).

Slika 5. Ivan Ivanović Šiškin, Hrastovi u predvečerje, ulje na platnu, Izvor:
<http://stapletonkearns.blogspot.hr/2010/07/lesson-from->

Iz Šiškinove slike vidljivo je kako i on hrastove opimjeruje kao ogromna, velebna zdanja, sa bogatim i razgranatim krošnjama koje se izvijaju i pomalo daju doživljaj ljudskog pokreta i snažnog karaktera oslikanog kroz vješta studiozna promatranja autora. Čitajući Kozarca i gledajući

Šiškinovu sliku dobio sam dojam kako je zapravo Šiškin slikao po primjeru Kozarčeve

pripovijetke ,kako je istrgnuo riječi sa njegovih stranica i oslikao ih toliko realistično da je ispalo da su zapravo usko surađivali, što nije slučaj. Kozarčeve riječi iskaču sa Šiškinova platna i daju dojam neopisive ljepote koja se čini kao slavonska, a zapravo je ruska.

Gotovo isti primjer može se pronaći usporedi li se hrast u Waldingera i Kozaraca. Obojica su šumu postavili kao centar svoga djelovanja kroz stručnost profesionalnosti. Dimenzionalno ih dijeli jaz realiteta te kinetičnosti književnog teksta i onaj zatočeni trenutak vremena prvo u Waldingerovu oku, a potom na njegovim slikama.

Hrast je i ovdje postavljen kao čvrsto, razgranato drvo koje svojom upornošću i takoreći odlučnošću savladava sve. Pomalo se može reći kako je ovo plemenito drvo postalo personificirani simbol ljudske estetike. Također je relevantno spomenuti nekakvu inverziju jer je hrašće izvana izbrazdano, ispucano , a iznutra odolijeva svemu kroz svoju upornost dok mi ljudi izvana izražavamo ljudskost kroz svoju osobnost i stav, a iznutra smo kao onaj Waldingerov, Šiškinov i Kozarčev hrast; izbrazdani, ispucani, hrapavi i djelomice slomljeni nedaćama života.

Sâm Waldinger, koji i u korijenu svojega njemačkoga prezimena ima Wald, šumu, pretvorio se u stari hrast, identificirao i stopio sa šumom „zarastao u bradu i brkove kao u mahovinu i lišaj, kao šumski bog”. Slično tomu Kozarac je ljepotu slavonske djevojke iz Vrbanje poistovjetio s ljepotom stoljetne slavonske hrastove šume, a obje ih je iskoristio francuski trgovac drvetom Leon Jungman radi jeftinoće i lakoće izrabljivanja pa tužna Tenina životna priča postaje na simboličnoj razini sudbina Slavonije i njezinih prirodnih resursa, ponajprije stoljetnih šuma (Bilić:2012,38).

Asimilacija sa šumom kao izvorom mira, spasa i smisla te istinska ljubav i divljenje prirodnim silama uz poštivanje ogromnosti prirode upućuje na činjenicu kako se zapravo može vidjeti da u njihovim očima šuma postiže božansku vrijednost, šuma je za njih panteistička, gotovo pa je u neku ruku pretvorena u vrstu religije obogaćenu antropomorfiziranim stablima koja daju slamku spasa i oslobađaju ih okova smrtnosti kroz ciklički karakter kozmičke evolucije obavijene procesima smrti i ponovnog rođenja (Chevalier i Gheerbrant 1989:627).

6.2. Kozarac-Biva-Leteći medvjedići

Magično-mistični doživljaj svijeta odnosno šume ispunjen meditativnošću i smirenošću kod Kozarca postignut je dehumanizacijom , pa se tako i pripovijetka zapravo može okarakterizirati kao lirska. Sadrži uglavnom literarne elemente i tek lugara, Bartola i pripovjedača.

Karakterizira se šuma kroz godišnja doba, taj ciklus u kojem se nalazi pripovjedač i izriče svoju averziju prema gradu, ta biocenoza u kojoj se on pronalazi , gdje je jedno sa šumom, gdje je potpuno smiren i opušten te prožet tim idiličnim ugođajem.

Isti ugođaj razvija i francuski slikar Henri Biva. Također prakticira dehumanizaciju u svojim djelima te se poigrava sa luminoznošću stvarajući mistični, meditativni ugođaj potaknut uokvirenošću kompozicije okolnim raslinjem te hidrološkim motivima koji su obično centralni motiv slike koji je nemoguće ne uočiti. U oba slučaja autori su razvili delikatan svijet koji nudi meditativnost i smirenost koji su evidentni u toj lakoći pronalaska samog sebe, a opet također i gubljenja samog sebe u tom mistično-magičnom ugođaju.

Magično mistični ugođaj evidentan je i u crtano filmskom oprimjerenju šume „Mali leteći medvjedići“. Naime, kao kod Kozarca i kod Bivae dehumaniziranost igra glavnu ulogu u očuvanju idealizirane utopije tog ugođaja predvođene fantazijski oblikovani medvjedićima koji su postavljeni kao čuvari šume koji svojom nazočnošću žive u harmoničnom suživotu u toj stoljetnoj šumi te je uz to i čuvaju kao i svoj idealni mir odnosno utopiju.

7. Zaključak

Jasno je kako postoji zaista mnogo načina tumačenja i viđenja šume, ali opet koliko god oni različiti bili uvijek postoji nešto što ih veže. Kroz ova promišljanja može se vrlo precizno ustanoviti kako od uzetih intermedijalnih čitanja motiva šume gotovo svi imaju zajedničke osobine.

Od autora koji su dijelili istu epohu, a također su i rođeni u kratkim razmacima pa do činjenice da svi imaju istu temu koju su podredili sebi na vlastiti način ma da se uistinu čini kao da su svi zajedno surađivali, kao da su crpili ideje i snagu jedan od drugog ne bi li postigli tu vrlo prepoznatljivu sličnost između njihovih dijela, kako slikarskih, tako i književnih uz naravno medije novog doba koji su također iskazali neporecivu sličnost u oblikovanju i disperziranju teme.

Kroz isti pristup formira se diskurs koji između ostalog promiče vrlo slične vrijednosti i motive duhovnosti te iskrenu ljubav prema „Šumi“ vlastitoj nacionalnosti te nacionalnom duhu. Takvim je pristupom formiran sličan, ali opet jedinstven materijal koji će svojim značajem i dalje nastaviti formirati mišljenja i stavove, koji će i dalje obrazovati mnoge umjetnike.

Iako su ljudi koji stoje iza ovih djela davno preminuli, njihova nam djela svojom jedinstvenošću i danas govore, a na nama je da ih čujemo jer bez nas oni će stvarno biti mrtvi i zaboravljeni. Izgubit će se uspavana poruka na platnu ili u koricama knjiga, nestat će i ona smirenost, duhovnost, tradicija. Samo se nadam kako budućnost neće biti zamagljena modernim zbunjujućim vizijama današnjice te da će, s vremena na vrijeme, zakoračiti u mistično-magični svijet šumske prošlosti.

8. Literatura

Knjige:

- 1) Chevalier, Jean i Gheerbrant, Alain. 1989. *Rječnik simbola - Mitovi, snovi, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi*, NZM, 3. izdanje
- 2) Đukanović, Aleksandar. 2011. „*Enciklopedija Zagorijana*“, Beograd, Samostalno izdanje.
- 3) Kozarac, Josip. 1979. „*Slavonska šuma*“, Zagreb, ., Dobra knjiga.
- 4) Mrkonjić, Anđelko. 2011. „*Slika, riječ, kultura*“, Osijek., Odjel za kulturologiju
- 5) Šuvaković, Miško. 2005. „*Pojmovnik suvremene umjetnosti*“, Horetsky, Zagreb
- 6) Švajcer, Oto. 1985. *Adolf Waldinger – slikarski realist i romantičar*, Anali Zavoda za znanstveni rad JAZU” knj. 4

Članci:

- 1) Bilić Anica. 2012 *Usporedba „Slavonske šume” Josipa Kozarca i Adolfa Waldingera*, Poznan.
- 2) Pavličić, Pavao. 1988. „*Intertekstualnost i intermedijalnost: tipološki ogled*“, Maković, Z., Medarić, M., Oraić D., Pavličić P. (ur.), Intertekstualnost i intermedijalnost. Zagreb, Zavod za znanost o književnosti
- 3) Švajcer, Oto. 1983. *Prinove u slikarskom opusu Huga Hötzendorfa i Adolfa Waldingera*, Život umjetnosti : časopis za pitanja likovne kulture, (36), str. 68-74
- 4) Švajcer, Oto. 1999. *Osječko slikarstvo 19. stoljeća*. Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice str. 91-98.

Web izvori:

- 1) Bordo Dovniković, Borivoj. 2006. „*Povijest Zagreb filma*“
<http://www.zagrebfilm.hr/povijest.asp> (6.rujna 2016.godine)
- 2) Dojković, Vilim. (?) „*Josip Kozarac*“,
<http://www.sumari.hr/sumari/kart.asp?print=2&id=9845> (1.rujna 2016. godine)
- 3) Klevantseva, Tatyana. (?) „*Prominent Russians: Ivan Shishkin*“
<http://russiapedia.rt.com/prominent-russians/art/ivan-shishkin/> (2.rujna 2016. godine)
- 4) Sarabianov, Andrei. 2016. „*Ivan Ivanovich Shishkin*“
<https://www.britannica.com/biography/Ivan-Ivanovich-Shishkin> (2.rujna 2016. godine)
- 5) Whitmore, Janet. 2003. „*Henri Biva*“
http://www.rehsgalleries.com/Henri_Biva_Images.html (5.rujna 2016. godine)

9. Popis priloga

Slika 1. Henri Biva: Pokraj rijeke, ulje na platnu.....	12
Slika 2. Darkwood/Zagorova koliba.....	16
Slika 3. Selo unutar Darkwooda (Pleasant Point).....	16
Slika 4. Isječak iz Malih letećih medvjedića.....	18
Slika 5. Ivan Ivanovič Šiškin: Hrastovi u predvečerje, ulje na platnu.....	19